

Kristina Sandberg

Presenterades på Mårbacka Minnesgård torsdag 9 maj.

Författaren Kristina Sandberg vid Selma Lagerlöfs skrivbord.

Foto: Kjell Sundström.

SELMA LAGERLÖFS LITTERATURPRIS 2019 TILLDELAS

Kristina Sandberg

»För ett helgjutet verk om borgerskapligt liv via klassresenärens indignerade blick. Kristina Sandberg visar en lika ömsint omsorg om detaljer i vardag, historia, socialt och psykologiskt liv som någonsin hennes huvudperson om hem och familj.«

Kristina Sandberg växte upp i Sundsvall och är född 1971. Hon debuterade 1997 med *I vattnet flyter man*, gav ut *Insekternas sång* (2000) och fick sitt genombrott med *Ta itu* (2003). Med de tre romanerna om hemmafrun Maj, *Att föda ett barn* (2010), *Sörja för de sina* (2012) och den Augustprisbelönade *Liv till varje pris* (2014) skrev hon in sig för gott i den svenska litteraturhistorien. För trilogin har hon också fått Moa-Martinson-stipendiet 2014.

Trilogin om Maj belyser ett kvinnoöde upplevt av många men beskrivet av få. Sandberg gestaltar därmed en erfarenhet som varit en dubbelt blind fläck i arbetesskildringen: dels kvinnans hemarbete, dels klassresenärens servicearbete i en borgerskaplig köpmannafamilj. Berättelsen om Maj är inte arbetarlitteratur i gängse mening, utan klassrelaterad arbetesskildring - den handlar mer om arbete än nästan någon arbetarlitteratur gör. Den kan ses som ett slags borgerlig roman utförd i en effektiv, klok och klar stil, men skildrad genom den utifrån kommandes blick, vilket ger romanen dess särdrag - den starka indignationen, politiskt, feministiskt, mänskligt.

Maj kommer från ett arbetarhem och gifter sig in i helt nya sedvanor, borgerskapets vanor som odlas runt familjens företag, pälsfirman, och hon lär sig manövrera koderna - inte minst genom sin matlagning. En mångfald av rätter de flesta av oss över femtio stött på serveras, och är ömsint omsorgsfullt beskrivna. En kokbok med Majs rätter har också givits ut, och litteraturen har därmed fått liv utöver sig självt på ett rent Lagerlöfskt sätt.

Majs maträtter, hennes middagar, hennes bakning blir hennes trumfkort, men rätterna är serverade ur en tilltäppt, stark vrede, en indignation, över att hon ser sig spela det spel hon åläggs att spela. Hon håller ångesten i schack genom matlagning och städning. Städningen har hon med sig, den är hennes paradgren från början, men matlagningen utvecklar hon till sitt främsta vapen för att ta sig in i den nya klassen. Så småningom blir den också en stolthet och en tröst. Indignationen, som av en och annan läsare kan upplevas frustrerande, lever starkt på att Majs sätt att hantera situationen till sist blir hennes natur, tydliggjort i slutrepliken »Men vad kan hon hitta på åt dem till middag?«. Där tar den indignation som verket skapar över, vi förflyttas från det vredens tryck som Maj upplever inne i romanens värld till en läsarens indignation över hur förtrycket internaliseras, och på så sätt blir romanen politisk och könspolitisk.

Från första sidan lever vi med Maj ur hennes vinkel, och hennes upplevelser och tankar går ibland nästan inte att skilja åt. Kursiverna som används är ett sätt att ibland återge andras repliker, ibland att lyfta fram ett uttryck typiskt för familjen, ibland fånga hennes inre reaktioner som sticker av mot den situation som just skildras. Det speciella skrivsättet ger en intensiv närhet, och de första femtio sidorna var jag som läsare osäker på om jag ville gå in i detta så uttalat personliga medvetande. När sjuttiofem sidor återstod av den tredje delen sörjde jag istället över att snart lämna Majs blick och liv.

Alkoholism och starkt medberoende är delar av den nya värld Maj möter, och skildringen av hur dessa sjukdomstillstånd fungerar är skickligt genomförd men låter hela tiden maken och svärmodern förbli unika romankaraktärer. Inte minst är Majs långa relation med svärmodern väl framskriven - från de första mötenas förkrossande tydliggörande av att Maj inte duger, via svärmoderns fortgående kritiska blick och svidande repliker till slutets alltmer försonade relation. Båda parter uppnår till sist ett tillstånd av att ha funnit sig i olikheterna, låt vara att Maj finner sig lite mera än svärmodern.

Inte minst imponerar Sandbergs trilogi genom att levandegöra den tid som sträcker sig från 1938 till något år in på 70-talet. Det är lätt att i Maj känna igen människor som i ens uppväxt hade just det där husmorsarbetet och ett avsevärt mått av representation därtill. Och det gestaltas tydligt trots att romanen framväxer helt ur Majs inre värld. Trilogin om Maj är en psykologisk roman inifrån - här har också Virginia Woolf satt spår i form av motto - om den glömda klassresenären, husmodern i kärnfamiljen.

Symptomatiskt för den ensamhet Maj upplever är att hon också står utanför de kvinnogemenskaper som fanns att tillgå, till exempel husmodersrörelsen som var stark under 30- och 40-talet. Kristina Sandberg fyller med berättelsen om Maj ännu en bit av litteraturens terra incognita, och skildringen av detta dubbelt dolda kvinnoöde har fattats i svensk romankonst.

Anna Forsberg